

Arap Dilinde Kasem-Te'kit Anlam-Dilbilgisi Etkileşiminin Ayetler Özelinde Bir Analizi

Yakup KILIÇ | 0009-0006-1892-1424 | yakup.kilic@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. | Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı | Kilis,
Türkiye

ROR : 048b6qs33

Öz

Çalışmamız, klasik Arap dilbilgisinin iki temel konusu olan te'kit (vurgu) ve kasem (yemin) arasındaki ilişkileri, ayetler bağlamında derinlemesine incelemeyi amaçlamıştır. Her iki kavram, dilbilgisi açısından müstakil yapılar olmalarına rağmen, özellikle kasem cümlelerinin cevap kısmında te'kitin sıkça kullanılması, iki konu arasında işlevsel bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Dilbilgisi kaynakları, kasem kavramını genellikle kelime ve bağlam ilişkileri çerçevesinde ele almakta ve kasem ile te'kit arasındaki doğrudan ilişkiyi bağımsız bir başlık altında işlememektedir. Bu nedenle, kasem-te'kit bağının işleyişine yönelik dilbilgisel ayrıntılar çoğunlukla başka başlıklar altında dolaylı biçimde ele alınmıştır. Çalışmanın birincil amacı, klasik dil bilgisi ve tefsir kaynaklarını esas alarak, kasem üslubunun yapısal ve anlamsal yönleriyle te'kit ile olan ilişkisini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktır. Araştırmada, özellikle kasem cümlesinin cevap kısmında kullanılan te'kit türleri üzerinde durulmuş ve te'kitin hem sözlük hem de terim anlamları bağlamında incelemesi yapılmıştır. Bu kapsamda, lafzi (sözel) ve manevi (anlam düzeyinde) te'kit türleri arasındaki farklar detaylandırılmış; klasik nahiv ve sarf eserleri incelenmiş, günümüz Arapça dil bilgisi eserleri de göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmanın yöntemi, klasik dilbilgisi ve tefsir literatüründe kasem ve te'kit arasında gözlemlenen ilişkilerin i'rab (gramatik çözümleme) ve yorumlama çalışmalarıyla desteklenmesi üzerine kuruludur. Kur'ân ayetleri ve Arap dil kaynaklarından örnekler yoluyla analiz derinleştirilmiş, kasem cümlelerinin gramatik yapılarıyla cevap cümlelerinin te'kit içermediği durumların koşulları da ele alınmıştır. Bu incelemeler sonucunda, kasem cümlelerinin te'kitli cevapları ile te'kitsiz yapıların anlam ve işlev açısından nasıl bir etkileşim içinde oldukları gösterilmiştir. Kasem üslubunun iki cümleden oluştuğu ve her iki cümle (kasem ve cevap cümlesi) dil bilgisel özellikleri üzerinde durulmuş, dilbilgisi kitaplarında yer alan te'kitsiz cevap cümleleri ve bu örneklerin şartları da incelenmiştir. Bunun da amacı, kasem cevabının te'kitli olma durumunun dil bilgisel ve anlamsal bağlamda nasıl işlediğini ortaya koymak ve kasem üslubunun cevap cümlesinin te'kitli durumu incelenerek, dilbilgisi literatüründeki eksikliklerin giderilmesine yardımcı olmaktır. Sonuçlar, kasem cümlesinin cevabında te'kit kullanımı çoğu dilbilgisi âlimince sabit bir unsur olarak görülse de, bunun katı bir zorunluluk değil, bağlamsal anlam gücünü artıran işlevsel bir tercih olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle olumsuz yargılar içeren kasem cümlelerinde te'kitin kullanılmaması, dilin anlam ve bağlam ilişkileri çerçevesinde açıklanabilir bir durum

olarak değerlendirilmiştir. Çalışma, kasem ve te'kit konularının bir bütün olarak ele alınmasının Arap dilbilgisi literatüründeki mevcut eksiklikleri giderebileceğini ve bu konuda daha fazla araştırmaya zemin hazırlayabileceğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kasem ve te'kitin güçlü bağına dair disiplinler arası yeni bakış açıları sunulurken, Arap dilbilgisi alanındaki benzer incelemelerin diğer alanlarla etkileşimi açısından da özgün katkılar sağlaması hedeflenmiştir. Ayrıca araştırma, Arap dilbilgisi literatüründe kasem ve te'kit arasındaki ilişkiye dair mevcut anlayışların yeniden değerlendirilmesini hedefler, kasem cümlesinin cevap kısmındaki te'kit kullanımına dair yeni araştırma önerileriyle literatüre katkı sağlamayı ummaktadır. Böylelikle, gelecekteki çalışmalar için yol gösterici bir kaynak teşkil ederek, dilbilgisi kitaplarında kasem ve te'kit konularının daha entegre biçimde ele alınmasının önemine vurgu yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Arap Dili ve Belagatı, Kasem, Yemin Cümlesi, Te'kit, Cevap Cümlesi.

Atıf Bilgisi

Kılıç, Yakup. "Arap Dilinde Kasem-Te'kit Anlam-Dilbilgisi Etkileşiminin Ayetler Özelinde Bir Analizi". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (Aralık 2024), 349-376. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2024.10.2.02>

Geliş Tarihi	04.07.2024
Kabul Tarihi	01.11.2024
Yayın Tarihi	31.12.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

An Analysis of the Interaction between Oath, Emphasis, Meaning, and Grammar in Arabic Language with a Focus on Quranic Verses

Yakup KILIÇ | 0009-0006-1892-1424 | yakup.kilic@kilis.edu.tr

Lecturer | Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric | Kilis, Turkey

ROR : 048b6qs33

Abstract

This study aims to delve into the relationship between ta'kid (emphasis) and qasam (oath), two fundamental subjects in classical Arabic grammar, with a particular focus on their interplay within the context of Quranic verses. Although these concepts are considered independent grammatical structures, the frequent use of ta'kid in the response (jawāb) part of qasam sentences highlights a functional connection between the two. Traditional grammatical sources typically discuss qasam within the framework of lexical and contextual relations, without addressing the direct relationship between qasam and ta'kid as a separate subject. Consequently, the grammatical details of their interaction are often examined indirectly under other headings. The primary objective of this study is to comprehensively explore the structural and semantic dimensions of qasam and its relationship with ta'kid by drawing upon classical grammatical and exegesis sources. The research focuses particularly on the types of ta'kid used in the response segment of qasam sentences, analyzing both the lexical and technical meanings of ta'kid. It elaborates on the distinctions between lafzī (verbal) and ma'nawī (semantic) emphasis, consulting classical works on nahw (syntax) and šarf (morphology), while also considering contemporary Arabic grammar studies. The methodology centers on supporting the observed relationships between qasam and ta'kid within classical grammar and exegesis literature through i'rāb (grammatical analysis) and interpretative studies. The analysis is enriched by examples from Quranic verses and Arabic linguistic sources, examining the grammatical structures of qasam sentences alongside cases where the response sentence lacks ta'kid. These analyses aim to demonstrate the interaction between qasam responses with and without ta'kid in terms of meaning and function. The study discusses the grammatical features of qasam sentences, which consist of two parts (the oath and its response), and scrutinizes the conditions under which un-emphasized responses appear in grammatical works. The purpose is to elucidate the grammatical and semantic functioning of ta'kid in qasam responses and to address gaps in the grammatical literature concerning this topic. The findings suggest that while the use of ta'kid in qasam responses is considered a standard element by many grammarians, it is not a strict necessity but rather a functional choice to enhance contextual meaning. Particularly in qasam sentences expressing negative judgments, the absence of ta'kid can be explained within the framework of linguistic meaning and context. The study underscores the

potential for addressing existing gaps in Arabic grammar literature by treating qasam and ta'kid as interconnected subjects. It also highlights the importance of interdisciplinary perspectives on the strong bond between qasam and ta'kid, contributing uniquely to the study of Arabic grammar and its interaction with other fields. Furthermore, the research aims to reassess the prevailing understanding of the relationship between qasam and ta'kid in Arabic grammar literature, offering new research proposals regarding the use of ta'kid in the response portion of qasam sentences. In doing so, this study aspires to serve as a guide for future research, emphasizing the importance of integrating qasam and ta'kid topics in grammar texts more cohesively. By shedding light on this relationship, the research seeks to pave the way for further studies and inspire broader inquiries into the subject.

Keywords

Arabic Language and Rhetoric, Oath, Oath Sentence, Ta'kit, Reply Sentence.

Citation

Kılıç, Yakup. "An Analysis of the Interaction between Oath, Emphasis, Meaning, and Grammar in Arabic Language with a Focus on Quranic Verses". *The Journal of Near East University Faculty of Theology* 10/2 (December 2024), 349-376. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2024.10.2.02>

Date of Submission	04.07.2024
Date of Acceptance	01.11.2024
Date of Publication	31.12.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	Ethics Committee Permission is not required for this research. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

İletişim; kişiler arasında bilgi, haber alışverişi, duygu, düşünce gibi akla gelebilecek her türlü yolla karşılıklı olarak aktarılmasıdır. İletişimde çoğu zaman kelamı vurgulamak önemli bir ihtiyaç olmuş ve bunun için çeşitli yöntemlerle söz güçlendirilmiştir. Sözü vurgulama ihtiyacının kaynağını konuşmacı, dinleyici, dinleyicinin bilinç ve inanç durumu, konuşma ortamı ve konuşma şartları olarak sıralamak mümkündür. Sözün ifade şekilleri de buna göre değişmektedir.

Sözü daha güçlü anlatmaya genel olarak *te'kit* adı verilmiştir. Yemin ise kuşku ortamında söze itibar ve geçerlilik kazandırmak için yapılan özel bir üsluptur. Bu nedenle diğer vurgu şekilleri arasında ayrı bir yeri olmuştur. Arap toplumlarında da yemin, Cahiliye döneminden beri kullanılan bir sözü güçlü gösterme biçimidir. Söze geçerlilik ve itibar kazandırmak amacıyla Araplarca yaygınca kullanılmakta olan yemin, vahiy yeniden geldikten sonra Kur'an ayetlerinde sıkça rastlanan bir üslup olmuştur. İlerleyen dönemlerde de iletişimin vazgeçilmez üsluplarından biri olarak yemin, ilmi bir obje olarak da ele alınmıştır. Yemin, İslam medeniyetinin ortaya çıkardığı Kur'an ilimleri ve fıkıh gibi ilim dallarında farklı açılardan ele alınmıştır. Bu hususta müstakil çalışmalar da yapılmıştır. Kur'an ayetlerinde geçen yeminleri ele alan "Aksâmu'l-Kur'an"¹, Kur'an ilimleri alanında; yeminlerin fikhî açıdan çeşit ve hükümlerini ele alan "Kitabul-eymân"² ise fıkıh alanında ortaya çıkan başlıklardandır.

Yemin, adı geçen ilim dallarında bir olgu olarak ve İslam dininin bakışı dikkate alınarak ele alınmıştır. Dil ilimlerinde ise bu konu bir söz türü olarak ve yapısı göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Başka bir deyişle dil ilimlerinde yemin sadece söz olma yönüyle ele alınmış ve yemin söz gruplarını oluşturan kelimelere, bu kelimelerin diziliş şekillerine ve şartlarına odaklanılmıştır. Yine, yemini ifade eden çeşitli üsluplar bulunmasına rağmen dil ilimleri, sadece özel yapıya sahip üslupları kasem olarak ele almıştır.

Klasik dilbilgisi kitaplarında *te'kit* ve yemin ayrı başlıklar halinde ele alınan konulardandır. Dilbilgisinde yemin kavramı için kasem kelimesi tercih edilmiştir. Bu çalışmada *te'kit* ile kasem ilişkisi bir dilbilgisi konusu olarak incelenmiştir. Bunun da temel amacı, Arap dilinde *te'kit* ve kasem (yemin) arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkinin Kur'an ve Arap dili üzerinden ortaya koymaktır. Bu iki kavram arasındaki bağlantının dil bilgisel ve anlamsal boyutlarını araştırarak, hem klasik dilbilgisi literatürüne hem de çağdaş Arapça metinlerin yorumlanmasına katkı sunmayı ummuştur. Çalışma, bu bağlamda bazı önemli gördüğü noktalara dikkat çekmek istemiştir. Mesela

¹ Muhsin Demirci, *Tefsir Üsulu* (İstanbul: İFAV, 2016), 149.

² Abdulğani el-Hanefi el-Meydânî, *el-Lubâb fi şerhil-kitâb*, thk. Muhammed el-Ğazalî (Beirut: Daru'l-kutub el-ilmiyye, 2015), 4/625.

te'kit ve kasem kavramlarının dil bilgisel yapısını ve işlevlerini derinlemesine incelemek. Kur'an ve Arap dilinden somut örnekler aracılığıyla te'kit ve kasem arasındaki ilişkinin pratik uygulamalarını sergilemek ve te'kitli ve te'kitsiz kasem cümlelerinin özelliklerini ve işlevlerini belirlemek. Ayrıca dilbilgisi, i'rab ve tefsir çalışmalarındaki çözümlmelerle bu iki kavram arasındaki ilişkiyi daha da netleştirmek. Çalışma bununla beraber Arap dilbilgisi literatürüne bazı katkılar sunmayı hedeflemektedir. Mesela te'kit ve kasem ilişkisine odaklanarak bu iki yapının nahiv ve sarf ilimlerindeki yerini daha net ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıyeten Kur'ân'da yer alan yemin ifadeleri ve bu ifadelerin dil bilgisel analizi, hem İslami ilimler hem de dilbilim açısından önemli bir tartışma alanıdır. Çalışma, bu tartışmalara dikkat çekmeyi ve başka bir bakış açısından bakmayı hedeflemiştir.

Çalışmanın esas aldığı temel problem ise, klasik Arap dilbilgisi literatüründe kasemin cevabının te'kitli olma durumunun yeterince ele alınmaması ve bunun sonucunda te'kit ve kasem arasındaki ilişkinin belirsizliğidir. Zira klasik dilbilgisi kitaplarında kasem harfleri, kasem biçimleri ve bunların i'rabı üzerinde durulurken, kasemin cevabının te'kitli olma durumu çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Özellikle de klasik eserlerin incelenmesiyle, kasem ve te'kidin birbirleriyle olan ilişkisi daha detaylı bir biçimde analiz edilecektir. Bunun için bu boşluğu doldurmayı ve te'kidin kasemle olan zorunlu ilişkisini vurgulamayı istemektedir. Bu durum bazı sorunları doğurmaktadır. Mesela incelenmemiş alanlarda kasemin cevabının te'kitli olma durumunun zorunlu olup olmadığı konusunda net bir açıklama bulunmamakta; bu da dilbilgisi anlayışını sınırlamaktadır. Veya dağınık literatür sebebiyle klasik eserlerde kasem ve te'kitle ilgili dağınık bir bilgi birikimi mevcutken, bu bilgilerin bir araya getirilmesi ve sistematik bir analizle ele alınması gereklidir. Bir yandan da anlam belirsizliğinin varlığı te'kidin kasem cümleleri içerisindeki işlevinin tam olarak anlaşılmasını, Arap dilinin anlam zenginliğini ve dil bilgisel yapılarını kavramayı zorlaştırmaktadır. Veyahut gelecek araştırmalara yönlendirme de bu alandaki eksiklikler, yeni araştırmaların yapılmasını gerektirmekte; ancak mevcut problematik, dilbilgisi, tefsir ve i'rab alanlarındaki bilgi boşluklarını daha da derinleştirmektedir.

Ayrıyeten çalışmamızda bazı sınırlılıklar belirlenmiştir. Bunun için öncelikle te'kit ve kasemin ele alınış şekilleri ve yerleri nahiv ve bazı klasik tefsir kitaplarında belirtilmiştir. Delil olarak da tüm kasemleri içeren ayetler ele alınamayacağından sadece en bariz olanları incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırma, hermenötik ve metin analizi yöntemini kullanacaktır. Bunun için evvela te'kit ve kasem başlıklarının nahiv eserlerinde nasıl ele alındığına odaklanmıştır. Bu bağlamda sarf ilmindeki bağlantılara sınırlı ölçüde değinilmiş, kasem ve te'kidin fonetik ve morfolojik özelliklerine çok geniş yer verilmemiştir. Kasemi oluşturan unsurlar belirtilmiş, kullanımları ayet ve Arap dilinden örneklendirilmiştir. Daha sonra çeşitli te'kit türleriyle kullanılmış kasem ögesi üzerinde durulmuştur. Kasem cevabında te'kidin ne ölçüde zorunlu olduğu, dilbilgisi ve tefsir

eserlerindeki analizler ışığında irdelenmiştir. Kullanım şekilleri ve örnekleri üzerinde bir değerlendirilme yapıp konu sonuçlandırılmıştır.

Kasem veya yemin konularını daha önce işlemiş akademik çalışmalar da vardır. Bu çalışmalardan:

Mehmet Çalışkan'ın, *Kur'ân Dilinde Kasem (Yemin) Üslûbu* adlı Doktora Tezi³

Hatice Şenyiğit'in, *İslâm Aile Hukukunda Kocanın Karısına Yaklaşmama Yemini (İlâ)* adlı Yüksek Lisans Tezi⁴

M. Faik Yılmaz'ın, *Aksâmü'l-Kur'ân Bağlamında Allah Nelere, Niçin ve Neden Yemin Eder? Sorularını Yeniden Düşünmek* başlıklı makalesi.⁵

Faruk Özdemir'e ait olan *Kur'ân'da 'Yemîn' Kavramının Artzamanlı (Diachronic) Semantik Analizi* başlıklı makalesi.⁶

Mustafa Cihat Bakkal'a ait olan *Mâtürîdî'ye Göre Kur'ân-ı Kerîm'de Yeminler* başlıklı makalesi.⁷

Kasem konusuyla ilgili tespit edebildiğimiz tez veya makaleler yukarıdaki gibidir. Ancak bu çalışmalarda te'kit ve kasemin ilişkisiyle ilgili müstakil çalışma bulamadık. O yüzden çalışmamızın bu açıdan orijinal olduğu kanaatindeyiz.

³ Bu tezde Kur'ân'daki yemin ifadeleri, çeşitleri, sebepleri, amaçları, sonuçları araştırılmış, bunun için de kasem, yemin, hilf gibi kavramlar tanıtılmıştır. Ancak bu tezde kasem-te'kit ilişkisi üzerinde durulmamıştır. Bk. Mehmet Çalışkan, *Kur'ân Dilinde Kasem (Yemin) Üslûbu* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016).

⁴ Bu tezde kasem kavramı, türleri, kefaret hususu ve neveleri araştırılmış ancak te'kit-kasem ilişkisi üzerinde durulmamıştır. Bk. Hatice Şenyiğit, *İslâm Aile Hukukunda Kocanın Karısına Yaklaşmama Yemini (İlâ)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

⁵ Bu makalede yemin tanıtılmış, Aksâmü'l-Kur'ân'a ait mastarlar, kasemlerin öznesi, objesi, Kur'ân'da nelere kasem edildiği, yemin edilen şeylerin seçilme sebebi, kasemlerin hedefleri gibi konular işlenmiş ancak te'kit-kasem ilişkisi üzerinde durulmamıştır. Bk. M. Faik Yılmaz, "Aksâmü'l-Kur'ân Bağlamında Allah Nelere, Niçin ve Neden Yemin Eder? Sorularını Yeniden Düşünmek", *İslâmî İlimler Dergisi* 5/1 (Bahar 2010), 133-149.

⁶ Bu makalede yazar kasem-yemin kavramlarını semantik açıdan incelemeye çalışmış. Bunun için de "yemin" kelimesinin türemiş olduğu y-m-n kökü ve türevlerinin etimolojik tahlili yapıp manaları belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak te'kit-kasem ilişkisi üzerinde durulmamıştır. Bk. Faruk Özdemir, "Kur'ân'da 'Yemîn' Kavramının Artzamanlı (Diachronic) Semantik Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 59/1 (Bahar 2024), 317-351.

⁷ Bu makalede Mâtürîdî'nin Te'vilâtü'l-Kur'ân eserinde Kur'ân'da geçen kasemler üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmuştur. Bu yeminlerin nasıl anlaşılması gerektiğini Mâtürîdî'ye göre açıklamaya çalışmıştır. Ancak te'kit-kasem ilişkisi üzerinde durulmamıştır. Bk. Bakkal, Mustafa Cihat. "Mâtürîdî'ye Göre Kur'ân-ı Kerîm'de Yeminler". *Marife* 19/1 (Haziran 2019), 83-107.

1. Dil İlimlerinde Kasem ve Te'kidin Ele Alınışı

Günümüzde nispeten standart bir konu tertibine ulaşan nahiv kitapları klasik dönemlerde, farklı tertiplerle kaleme alınmıştır. Kasem ve te'kit konularının nahiv kitabı içerisindeki yeri de eserin konu sınıflandırmasına göre değişmektedir. Bu nedenle araştırmamıza konu olan kasem ve te'kit başlıklarını eserin sınıflandırma biçimine göre farklı bölümlerde aramak durumundayız. Bu işlemi kolaylaştırmak için klasik dilbilgisi kitaplarını konu tertibi bakımından belirli türlere indirgemek ve tasnif etmek gerekmektedir. Neyse ki klasik dilbilgisi kitaplarının konu tertibine ilişkin hali hazırda bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, Ğanim Kadduri el-Hamed tarafından kaleme alınan *Ebhâsun fi'l-arabiyyetil-fushâ*/Fasih Arapça Hakkında Araştırmalar adlı kitap içerisindeki te'kit başlıklı konusudur. Yazar, bu çalışmasında klasik nahiv âlimlerinin konu tertibini genel olarak dört türe ayırmaktadır. Bunlar: Kelimelerin cümle içerisindeki işlevine, kelimenin türüne, irab veya bina durumlarına ve nahiv öğelerinin umde/aslı öge ve fadla/fer'i öge olmasına göre tasnif eden kitaplardır.⁸ Ancak klasik dilbilgisi kitaplarının sınırlı bir örnekleme incelenmiştir. Bu bağlamda te'kit ile kasem formlarının dilbilgisi eserlerindeki konu veya başlık merkezli yansımaları ele almak ve söz konusu başlıkların kapsamına ilişkin bir giriş bilgisi vermek faydalı olacaktır. Bunun için öncelikle te'kit ve kasem başlıklarının dilbilgisi konuları içerisindeki yerini belirlemek gerekmektedir. Mesela konularını kelimelerin cümle içerisindeki işlevine göre sınıflandıran kitaplara, Sîbeveyhi'nin (ö. 180/796) *el-Kitâb*'i örnek verilebilir. Kelimenin isim, fiil veya harf olmak üzere türüne göre sınıflandıran kitaplara Zemahşeri'nin (ö. 538/1144) *el-Mufassal*'i örnek verilebilir. Kelimeleri irab ve bina durumlarına göre İbnü'l-Hâcib'in (ö. 649/1249) *el-Kâfiye*'si ve nahiv öğelerini *umde ve fadla*/cümlelerin aslı ve fer'i öğeleri olması hasebiyle tasnif edenlere Süyûtî'nin (ö. 911/1505) kaleme aldığı *Hem'ul-hevâmi*' adlı eseri örnek verilebilir.⁹ Çalışmamızın bu bölümünde, eser türüne göre kasem ve te'kit başlıklarının nasıl ele alındığı hakkında genel bir resim çizilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, konuyu fazla dağıtmamak adına, ilgili başlıkların izini sürme işlemi yukarıda verilen eserlerle sınırlı tutulacaktır.

Konularını kelimelerin cümle içerisindeki işlevine göre sınıflandıran kitapların başında Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'i gelmektedir. Bu tür kitaplarda te'kit için müstakil başlık açılmıştır. Çünkü cümle içerisindeki te'kit unsurunun belirli bir işlevi bulunmaktadır. Bununla birlikte te'kit başlığı içeriğinin kasemle bir bağlantısı yoktur. Örneğin te'kidin ele alındığı *bâbu't-tevâbi*'/asla tabi fer'i öğeler bölümünde *et-tevkîd limâ kablehû*/öncesini pekiştiren öğeler¹⁰ ve *et-tevkîd linefsihi*/kendisini pekiştirebilen öğeler¹¹ başlıklarında ele

⁸ Ğanim Kaddûrî el-Hamed, *Ebhâsun fi'l-arabiyyetil-fushâ* (Amman: Daru Ammâr, 2005), 246.

⁹ Ğanim Kaddûrî el-Hamed, *Ebhâsun fi'l-arabiyyetil-fushâ*, 247.

¹⁰ Ebû Bişr Amr b. Osman Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, thk. Abdusselam Harun (Kahire: Mektebetul-Hancî, 2009), 1/482.

¹¹ Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 1/484.

alınan te'kid biçimleri kasem üslubunda yer almayan biçimlerdir. Öte yandan kasem kelimesi bazı başlıklarda geçse de başlıkların içeriği kasem üslubunun bütününe değil bir parçasını ele almıştır. Sibeveyhi'nin *el-Kitâb*'ında kasem konusu muhakkikin tasnifiyle, *ma'na'l-kasem* ve *'irâbuhu/Kasemin* manası ve İ'râbı¹² *bâbu hurûfi'l-kasem/Kasem Harfleri Bölümü*¹³ ve *bâbu'l-ivad 'an hurûfi'l-kasem/Kasem harflerinin yerine kullanılan edatlar*¹⁴ *istitrâdun fi dirâseti'l-ef'al-bâbu'l-kasem/Kasem Fiillerinin Başlangıç Kısmı*¹⁵ başlığı olmak üzere iki ayrı yerde işlenmiştir. Bahsi geçen başlıkların sonuncusunda kasem ifadelerinde kullanılan fiillerin halleri ele alınmıştır. Ancak söz konusu fiillerin kasem cümlesinde veya cevap cümlesinde yer alması ayırt edilmemiştir. Bu başlıkta cevap tabiri iki kez açıkça zikredilmiştir. Kasem konusu ayrıca, cer harfleri¹⁶ ve *inne /ئِنَّ*'nin kesralı okunduğu durumlar¹⁷ başlıklarında da anılmış, yukarıda zikredilen temel başlıklarda yer verilmeyen bazı detaylar bu bölüme eklenmiştir. Özetle mezkûr başlıklardan hiçbirinde kasem konusunun bütününe yer verilmemiştir.

Eserinin konularını kelimenin isim, fiil veya harf olmasına göre tasnif eden Zemahşerî, *el-Mufassal* adlı kitabında yemin konusuna *el-kasem/ yemin* başlığını tahsis etmiştir.¹⁸ Eser, kasem cümlesini hem isim hem de fiil cümlelerini te'kit eden müekkitlerden kabul ettiği için bu konuyu *isim ve min esnâfil-muşterek elkasem/fiil* ve isim arasındaki ortak kullanımlardan başlığı altında ele almıştır.¹⁹ Ayrıca kasem cümlesi, gerek kasemden ötürü mübtedanın veya haberin hazfinin/silinmesinin caiz olduğu yerler bölümünde *mübteda-haber* başlığı altında²⁰ gerekse kasemle beraber *مَا* ve *مَا* *tembih/uyarı* edatlarının kullanıldığı durumlar bahsinde geçmiştir. Diğer yandan aynı eserin harf çeşitleri açıklanırken *tembih harfleri*²¹ kısmında da bu konuya değinilmiştir. Te'kit konusu ise aynı kitabın *tevâbi'/asla tabi fer'i öğeler* bölümünde²² ve *nun-u te'kid/te'kit eden nûn*

¹² Sibeveyhi, *el-Kitâb*, 1/204.

¹³ Sibeveyhi, *el-Kitâb*, 1/199.

¹⁴ Sibeveyhi, *el-Kitâb*, 1/201.

¹⁵ Sibeveyhi, *el-Kitâb*, 4/284-286.

¹⁶ Sibeveyhi, *el-Kitâb*, 2/199.

¹⁷ Sibeveyhi, *el-Kitâb*, 4/284.

¹⁸ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed Zemahşerî, *el-Mufassal fi sinaatil-î'râb*, thk. Fahr Salâh Kadera (Amman: Daru Ammâr, 2004), 358.

¹⁹ Zemahşerî, *el-Mufassal fi sinaatil-î'râb*, 359.

²⁰ Zemahşerî, *el-Mufassal fi sinaatil-î'râb*, 50.

²¹ Zemahşerî, *el-Mufassal fi sinaatil-î'râb*, 312-313.

²² Zemahşerî, *el-Mufassal fi sinaatil-î'râb*, 114.

kısımında geçmiştir.²³ Nun-u tekîd kısmında nun-u te'kidin kullanıldığı yerlerden birinin de nun-u te'kidin cevap cümlesinde kullanımı hususudur.²⁴

Eserindeki konuları i'rab ve bina durumlarına göre tasnif eden İbnü'l-Hâcib ise *el-Kâfiye* kitabında kasem konusuna, *mebniler/irabı* değişmeyen ögeler bölümünde cer harfleri başlığında değinmiştir.²⁵ Muhtasar bir kitap olan *el-Kâfiye*'de kasem konusu birkaç cümleyle özetlenmiştir. Kaseme değinilen bir diğer başlık ise kasemin şartla iç içe olmasını ele alan başlıktır. *el-Kâfiye*'yi şerheden er-Radî, bu konuyu hem *İctimau'ş-şart ve'l-kasem ve ahkâmuhâ/şartın* ve kasemin bir arada kullanımı ve hükümleri başlığı altında işlemiş ve hem de şart ve kasem bahsini şerh ederken oldukça detaylandırmıştır.²⁶ Müellif burada kasem-cevap bağımlı gün yüzüne çıkaran bazı detaylara yer vermiştir.²⁷ Mesela bu detaylardan biri de İbnü'l-Hâcib'in *Kâfiye*'sinde de cer harfleri kısmında belirttiği, yemin bir cümlenin başında olup şart cümlesiyle beraber kullanıldığında kasemin cevabının öncesi veya sonrasında kendisine delalet eden bir delil varsa hafzedilebileceği meselesidir.²⁸ Te'kid konusuna ise *tevâbi'/isimden sonra gelen fer'i ögeler* bölümünde yer verilmiştir.²⁹ Diğer dilbilgisi kitaplarında olduğu gibi bu başlıkta ele alınan te'kidin de kasem konusuyla bir bağı bulunmamaktadır.

Nahiv öğelerini umde(asıl) ve ikincil öge olması bakımından tasnif eden âlimlerden biri de Süyûtî'dir. O, *Hem'ul-hevâmi'* adlı eserinde kasem konusunu biri ikincil ögeler bölümünde yer alan *mechrûrât/ismi cer eden ögeler*³⁰ başlığı altında, diğeri umdeler bölümünde yer alan *inne ve benzerleri* başlığında incelemiştir.³¹ Kasem harflerinin harf-i cerlerden olması, konunun ikincil ögeler bölümünde anılmasını gerektirdiğinden kasem konusuna *hurûfu'l-kasem/kasem* harfleri,³² *cümletu'l-kasem/kasem cümlesi*³³ ve *el-kasemu ğayru's-sarih/açık olmayan-dolaylı yemin*³⁴ başlığı altında yer verilmiştir. Umdeler/cümlenin aslı ögeleri bölümünde ise bu konu, kasemden önce *enne/ئ* edatının

²³ Zemahşerî, *el-Mufasssal fi sinaatil-î'râb*, 338.

²⁴ Zemahşerî, *el-Mufasssal fi sinaatil-î'râb*, 339.

²⁵ Ebû Amr Cemaluddin Osman İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye* (Karaşî: el-Buşra Yayınevi, 2015), 369.

²⁶ Necmü'l-eimme Radî el-Esterâbâdî, *Şerhu'l-Radî Likâfiyeti İbni'l-Hâcib* (Riyad: Muhammed b. Suud Üniversitesi yay, 1996), 2/1190-1404.

²⁷ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 370.

²⁸ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 371; Radî el-Esterâbâdî, *Şerhu'l-Radî Likâfiyeti İbni'l-Hâcib*, 1404.

²⁹ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 286.

³⁰ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, thk. Abdul'âl Sâlim Mukrim (Beirut: Muessesetu'r-Risâle, 1992), 2/165.

³¹ Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 2/245.

³² Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 232.

³³ Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 241.

³⁴ Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 1/447-448.

kesralı okunması münasebetiyle anılmıştır.³⁵ Cevap cümlesi tabiri bahsi geçen başlıklarda geçmemiştir. Ancak nun-u te'kidin gelecek bildiren olumlu müzârî fiillere bitişmesini konu edinen *el-hurûfu ğayru'l-âtife*/sıralama bildirmeyen harfler başlığı altında yer alan nun-u te'kid bahsinde anılmıştır.³⁶ Te'kit konusu ise bu eserde *tevâbi'* kısmında geçmiş³⁷ ancak bu başlıkların hiç birinde kasem konusunun bütününe yer verilmemiştir.

Kaseme ilişkin müktesebatın kaynaklarını bulmak için Arap dilbilgisinin branşlarından olan sarf ilmini de gözden geçirmek gerekmektedir. Kasem, cümle içi öğelerin bağlantısını ilgilendiren bir konu olması hasebiyle esasen bir nahiv konusudur. Bununla birlikte bazı kasem cevap cümlelerinde te'kit nûn'unun kullanılıyor olması ve bu ekin kelime çekimlerini etkilemesi kasemin sarf ilminde de anılmasına yol açmıştır. Sarf ilminde kasem, te'kit nûn'unun bittiği kelimenin şartlarından bahsederken incelenmiştir.³⁸ Esasında te'kit nûn'u bahsi, yukarıda verilen nahiv kitabı örneklerinde olduğu gibi, nahiv ilminde de müstakil bir başlık olmuştur. Ne var ki nahiv kitapları nûn'un fiile bitişme biçimlerine odaklanmamıştır. Sarf ilmi te'kit nûn'u ve çekimi bahsiyle sadece kasem konusunu değil, te'kit konusunu da anmaktadır. Kasem konusunun dilbilgisi konuları arasındaki yerini özetleyen satırlardan sonra kasem başlığın Kasem konusu, yukarıda da özetlendiği üzere nahiv eserinin türüne göre farklı bölüm ve yönlerde ele alınmıştır. Nahiv yazarlarının kasem konusuna ilişkin tutumu benzer olmasa da kasem cümlesinin bileşenleri konusunda bir ittifak olmuştur. Kasem cümlesi nihayetinde bir cümle olduğundan dolayı iki cümle türünden birine, yani isim veya fiil cümlesine, indirgenerek çözümlenecektir. Kasem cümlesinin bileşenleri ise bir cümlenin kasem ifade ettiğini gösteren temel unsurlarıdır. Söz konusu unsurlar da çözümlenmeye göre isim veya fiil cümlesinin parçasıdır. Burada kavramların karışmaması adına kasem cümlesinin kasem ifade ettiğini gösteren temel unsurlar için kasem formu adını kullanacağız. Dolayısıyla, kasem formunun isim veya fiil cümlesinde farklı unsurlara karşılık gelmesine imkân verildiğinin belirtilmesi gibi hususlara değinmek yerinde olacaktır.

1.1. Dilbilgisinde Te'kid Kavramı

Sözlükte “kuvvetlendirmek, sağlam hale getirmek” anlamındaki *v-k-d/-ك-د-و* kökünden türeyen *te'kit* “sağlamlaştırmak, pekiştirmek” demektir.³⁹ Dilbilgisi terimi

³⁵ Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 2/165.

³⁶ Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 5/136.

³⁷ Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 5/136.

³⁸ Ahmed el-Hamlâvî, *Şazal-arfi fi fennis-sarf* (Beirut: Darul-Mektabetul-Asriyye, 2005), 63.

³⁹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab* (Kahire: Darul-Ma‘ârif, ts.), 4905; İbn Fâris, *Mücmelü'l-luġa* (Beirut: Muessesetu'r-Risâle, 1986), 1/33-50, 75,77,78; İsmail Durmuş, “Tekit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2011). 40/365.

olarak ise, muhatabın inkârını önlemek, şüphesini gidermek, onu uyarmak,⁴⁰ sözün zihinde iyice yerleşmesini ve tam anlaşılmasını sağlamak, ifadenin mecazi anlama kaymasını engellemek, anlatıma abartı ve azamet kazandırmak,⁴¹ kelâmın umumi veya hususiliğini belirtmek için kurulan cümle veya yapıya verilen addır.⁴²

Te'kit konusu, nahiv eserlerinde genelde kendinden önceki ismi vurgulayıp te'kit eden unsur olması ve irab bakımından önceki kelimeye uyması yönüyle başlıklara ayrılarak işlenmiştir. Buna göre te'kit eden unsur manevi te'kit ve lafzi te'kit olmak üzere iki türe ayrılmıştır: Lafzi te'kit ve manevi te'kit. *Lafzi te'kid*, vurgulanmak istenen kelimenin iki defa tekrarıyla yapılır. Örnek olarak Kur'ân'da geçen *هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ* “Heyhât, heyhât(ne kadar da uzak ihtimal)! Size vâd edilen şey ne kadar da uzak!”⁴³ veya diğer bir diğer ayette geçen *وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا* “Rabbinin emri gelip melekler de sıralar halinde geldikleri zaman”⁴⁴ kelimenin tekrarıyla yapılan vurguya örnek olarak zikredilebilir.

Manevi te'kid ise *nefs/نفس*, *ayn/عَيْن*, *kilâ/كِلَا*, *kilta/كِلْتَا* gibi kelimelerle yapılan vurgudur. Te'kit konusu bu iki şekilde işlenirken⁴⁵ Dilbilgisi kitaplarında ise, cümlede aldığı i'rab ve i'rab hareketlerine göre konumlandığı bahislerle sınırlıdır.⁴⁶ Manevi te'kide örnek olarak da, *وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا* “Ve Adem'e bütün isimleri öğretmiştir”⁴⁸ Allah bu iki ayette *Kul / كُنْ* lafzi ile manevi te'kit yapmıştır. İki manevi te'kidin bir arada kullanımına örnek de, *فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ* “Meleklerin tümü

⁴⁰ Hüseyin Tural, *Arapça Gramer ve İ'rab Teknikleri* (İstanbul: İFAV, 2019), 614.

⁴¹ Ebû Muhammed Cemâlüddîn b. Hişâm el-Ensârî İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri'n-nedâ ve belli's-şadâ* (Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 2010), 423; M. Said Çöğenli, *Ayet ve Hadis Örneklili Dilbilgisi* (İstanbul: Cantaş yay, 2014), 294.

⁴² Tural, *Arapça Gramer ve İ'rab Teknikleri*, 614.

⁴³ Mu'minûn 36/23.

⁴⁴ Fecr 89/22.

⁴⁵ Abdullah eş-Şafî' el-Fâkihî, *el-Fevâkihü'l-ceniyyeh 'alâ metni'l-Âcur-Rûmiyye*, (Beyrut: Daru'l-Meşâri', 1996), 239; İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 286; Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. İshak ez-Zeccâcî, *el-Cumel fi'n-nahiv*, thk. Ali Tevfik el-Hamed (Beyrut: Daru'l-emel, 1984), 331; Takiyyüddîn Mehmed Efendi Birgivi, *İzhâr* (İstanbul: Şifa yay., 2013), 162; İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 288; Abduh er-Râcihî, *et-Tatbiku'n-nahvî* (Tanta: Daru'ssahâbti litturâs, 2009), 300.

⁴⁶ İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 287; Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 4/233-235.

⁴⁷ Hûd 11/123.

⁴⁸ Bakara 2/31.

secede etti”⁴⁹ ayeti örnektir. Zira ayette *كُلُّ* kul ve *أَجْمَعُ* ecma ' lafızları kullanılarak te'kid yapılmıştır.

Esasında cümle türlerine göre te'kit vasıtaları çoktur. Mesela *inne/إن* ve *enne/أن* harfleri, *fasıl* ve *şa'n zamirleri/yücelik zamirleri*, isim cümlelerini; *te'kit nûn'u/ن*, *lâm-ı cühûd/ل*, *kad/قَدْ* gibi edatlar fiil cümlelerini; *mef'ul-u mutlak*, *lâm-ı ibtidâ/başlangıç lâmi* *لامُ الْاِبْتِدَاءِ* ve tekrarlar⁵⁰ gibi anlatım üslupları da her iki cümle çeşidinde kullanılabilen başlıca te'kit ifadeleridir.⁵¹ *إنَّ* harfiyle yapılan te'kide örnek *مِرْصَادًا كَانَتْ جَهَنَّمُ كَانَتْ* “Şüphesiz, (azgınlardan barınağı olacak) cehennem pusuda beklemektedir.”⁵² ayeti verilebilir. Şa'n zamirine *هُوَ* O zamiri örnek verilebilir. Te'kit nunu'na ise *وَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ* “Ve andolsun Allah'a ki (siz dönüp gittikten sonra ben), onlara yapacağımı yapacağım.”⁵⁴ ayeti getirilebilir. Lâm-ı cühud yani yapıma ihtimali olup da yapılmayacak şeyler anlatılırken kullanılan lâm'a örnek, *وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ* “Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir.”⁵⁵ ayeti verilebilir. Kad edatı ile yapılan te'kide *قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا* “İçinizden, birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir.”⁵⁶ ayeti verilebilir. Mef'ul mutlakın müekkit olarak kullanımına *وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا* “Allah Musa ile gerçekten tekellüm etti.”⁵⁷ ayeti olabilir. Lâm-ı ibtida ya örnek olarak da *وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنْعَمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ* “Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takvâ sahiplerinin yurdu gerçekten güzeldir!”⁵⁸ ayeti gelebilir.⁵⁹ Şu var ki nahiv

⁴⁹ Hicr 8/7.

⁵⁰ İbn Hişâm, *Şerhu Ka'ri'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 287; Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 4/233-235; el-Fâkihî, *el-Fevâkihu'l-ceniyyeh 'alâ metni'l-Âcur-Rûmiyye*, 239; er-Râcihî, *et-Tatbîku'n-nahvî*, 301.

⁵¹ Durmuş, “Tekit”. 40/365.

⁵² Nebe' 78/21.

⁵³ İhlâs 112/1.

⁵⁴ Enbiyâ 21/57.

⁵⁵ Enfâl 8/33.

⁵⁶ Nûr 24/64.

⁵⁷ Nisâ 4/164.

⁵⁸ Nahl 16/30.

⁵⁹ *Inne/إن* ve *enne/أن*'nin harf-i te'kid olarak nitelendirilmesine örnek olarak bkz. İbn Hişâm, *Şerhu Ka'ri'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 151; Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'il-cevâmi'*, 4/233; Fâkihî, *el-Fevâkihu'l-ceniyyeh 'alâ metni'l-Âcur-Rûmiyye*, 132; Râcihî, *et-Tatbîku'n-nahvî*, 129 eserleri örnektir. Nûn-u te'kid ise ıstılah olarak te'kid kelimesini barındıran eserlere örnek olarak bkz., İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 386; el-Hamlâvî, *Şazal-arf fi fennis-sarf*, 65; Mef'ul-u mutlakın te'kid amacıyla

eserlerinde bir başlık olarak ele alınan te'kid bahsinde yukarıda zikredilen pekiştiricilere yer verilmez fakat bunlardan bazıları te'kid harfi veya kelimesi olarak nitelendirilir.

1.2. Dilbilgisinde Kasem ve Kasem Üslubu

Arapçada yemin sözünü ifade etmek üzere *kasem* قَسَمَ⁶⁰ *halif/half/hilf* حَلَفَ⁶¹ *ahd* عَهْدَ⁶² *akd* عَقَدَ⁶³ *ilâ* إِيْلَاءٌ gibi kelimeler kullanılmıştır.⁶⁴ Yemin sözünü ifade eden birden fazla kelime bulunmasına rağmen Arap dilbilgisi eserlerinde daha çok “kasem” kelimesi kullanılmıştır.⁶⁵ Yemin, dini ilimlerde kişinin kutsal saydığı, saygı duyduğu ya da çok sevdiği bir ismin anılmasıyla sözünü güçlendirmesi, kuşkuyu gidermek veya muhatabı ikna etmek için söylenen söz⁶⁶ olarak tanımlanmaktadır. Mesela *kasem* kelimesine, وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ “Onlar Allah’a kesin olarak ant içtiler” ayeti,⁶⁷ şiirden de,

أَقْسَمَ بِاللَّهِ أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ مَا مَسَّهَا مِنْ نَقَبٍ وَلَا دَبْرٍ

“Ebu Hafs Ömer yemin etti ki,

Bu deveye bir gedik veya kusur ilişmemiştir.”⁶⁸

beyti örnektir. *Halif* kelimesi ve türevlerine de, يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا “Onlar söylemediklerine dair yemin ediyorlar.”⁶⁹ *Yemin*, *akit* kelimesi ve türevlerine, لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَدْتُمْ مِنَ الْأَيْمَانِ “Allah, kasıtsız olarak ağızınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığımız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar.”⁷⁰ ayeti örnektir.

getirilmesi hususuna örnek olarak bkz. İbn Hişâm, *Şerhu Kaṭri'n-nedâ ve belli's-şadâ*, 287; Süyûtî, *Hem'ul-hevâmî' fi şerhi cem'il-cevâmî'*, 4/233-235; Fâkihî, *el-Fevâkihü'l-ceniyyeh 'alâ metni'l-Âcur-Rûmiyye*, 239; Râcihî, *et-Tatbîkû'n-nahvî*, 301.

⁶⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3631.

⁶¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 963.

⁶² İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3148.

⁶³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3031.

⁶⁴ Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2013), 43/416.

⁶⁵ Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, 43/417.

⁶⁶ Ebü'l-Bekâ İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufassal* (Kuveyt: Daru'l-Kalem, 2014), 8/90.

⁶⁷ Nahl 16/38.

⁶⁸ Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Curcânî, *Kitabu't-tâ'rifât* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983), 259.

⁶⁹ Tevbe 9/74.

⁷⁰ Mâide 5/89.

ilâ kelimesi ve türevlerine, *لَلدِّينِ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرْبُصُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ* “Kadınlarından uzaklaşmaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır.”⁷¹ Şiirden de beyitleri örnek verilebilir:

قَلِيلُ الْأَلْيَا حَافِظٌ لِيَمِينِهِ وَإِنْ صَدَرَتْ مِنْهُ الْأَلِيَّةُ بَرَّتْ

“Yemin etmesi çok nadirdir,

Ancak yemin ederse de yemini tutar.”⁷²

Esasında Arap dilinde lafız ve mana bakımından yemin üslupları oldukça çeşitlidir. Dil ilimleri, çeşitli üsluplar arasından sadece özel yapıya sahip yemin üslupları üzerinde durmuştur. Buna göre özel bir yapıya sahip olmayan; *يَعْلَمُ اللَّهُ* Allah bilir/biliyor ki, *يَعْلَمُ اللَّهُ* Allah bilir/biliyor ki ve *يُؤْمِنُ* boynumdadır gibi dolaylı yahut *أَخْلَفُ* yemin ederim ve *أُقْسِمُ* yemin ederim gibi doğrudan yemin ifadelerine⁷³ kase m başlığı altında yer verilmemiştir. Bununla birlikte mezkûr ifadeler her ne kadar form olarak kase m olmasa da, ilerleyen kısımlarda görüleceği üzere, cevap cümlesine ihtiyaç duyması bakımından kase m formu bulunan ifadelerle beraber değerlendirilmiştir.

2. Unsurları ve Formları Açısından Kase m

2.1. Kase min Unsurları

Kase m üslubu dört ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlar, "harfu'lkasem" (yemin edati), "muksem bih" (yemin edilen isim), "kase m cümlesi (yemin cümlesi/pekiştiren unsur), "kase min cevabı" (yeminin cevabı/pekiştirilen cümle) dir.

2.1.1. Kase m Harfleri

Nahiv kitaplarında belirtilen kase m harflerinden üçü, cer harfi olarak irab edilen vâv, bâ, tâ/ ت, ب, و;⁷⁴ dördüncüsü ise lâmu'l-kase midir.⁷⁵ Kase m harflerinden her bir grubun hem kullanım şekli hem de irabı ayrıdır. Mesela cer harfleri yemin edilen kelimenin başına getirilir ve bu kelime kişinin niyetine göre değişebilir. Bu harflerden vav harfi ile yapılan yeminlere ayetlerden *وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ* *Asra and olsun ki insan hüsrân içindedir.*⁷⁶ Ba harfi ile yapılan *يَجْلُؤُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا* “Onlar Allah’a kesin olarak söylemediklerine

⁷¹ Bakara 2/226.

⁷² Abdullah b. Mahmûd Mevsiîlî, *Kitâbü'l-Müştemil ‘alâ mesâ’ili'l-Muhtaşar* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009), 2/86.

⁷³ Zemaşşerî, *el-Mufassal fi sinaatil-îrâb*, 358.

⁷⁴ Süyûtî, *Hem’ul-hevâmi’ fi şerhi cem’il-cevâmi’*, 232; İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 370.

⁷⁵ Zeccâcî, *el-Cumel fi’n-nahiv*, 71; Ebû Hayyân el-Endelûsî, *et-Tezyil ve’t-tekmil fi şerhi kitabi’t-teshîl*, thk. Hasan Hindâvî (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, ts.), 11/159.

⁷⁶ Asr 103/1.

dair ant içtiler”⁷⁷ ayeti, Ta harfi ile yapılan *قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ* “Onlar, Allah’a andolsun ki siz de biliyorsunuz dediler”,⁷⁸ ayeti örnek verilebilir.

Lâmu'l-kasem adı verilen lâm harfi ise genellikle *لَعْمُرِكَ* veya *لَعْمُرِي* tabirlerinde olduğu gibi, bir zamire izafe edilmiş *عَمْر* kelimesiyle kullanılmaktadır.⁷⁹ Bunun örneklerinden Allah’ın Hz. Muhammed’in hayatına yemin ettiği, *لَعْمُرِكَ إِهْمَ لَفِي سَكْرَتِهِمْ* “(Resûlüm!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.”⁸⁰ ayeti olabilir.

2.1.2. Muksemun Bih

Kasem formunun diğer bileşeni olan muksemun bih, isim kategorisinden herhangi bir kelime olabilmektedir. Bu da kişinin saygı duyduğu, kutsal gördüğü veya önem verdiği her isim olabilir. Kur’ân’da en çok *الله* ve *رَبِّ* kelimeleri muksem bih şeklinde kullanılmıştır. Bunun haricinde Kur’ân’da muksem bih şeklinde kullanılan yemin ögeleri gece, gündüz, incir, gibi isimler Allah’ın kasemine has görülüp önemli olduklarına dikkat çekilmek üzere kullanılmıştır.⁸¹ Muksem bihe kasem harflerinden biri getirilerek yemin fiiliyle irtibatlı olur.

2.1.3. Kasem Cümlesi

Kasem cümlesi kasem konusunda sözün daha da pekiştirilmesi için araç işlevindedir. Kasem cümlesinin de isim veya fiil cümlesi olabileceği yukarıda geçmişti. Bu cümle Lâmu'l-kasem ile kurulan kasem cümlelerinde zamire muzaf olan bir isim cümlesi ise yani *عَمْر* kelimesi, mübteda şeklinde çözümlenerek haber takdir edilmektedir. Başka harf-i cerlerle kurulan kasem cümlelerinde ise câr ile mecrûr bir müteallaka ihtiyaç duyacağı için bir müteallak takdir edilir. Takdir edilen müteallak genelde *فَسَمِي* isim olur. Veya *أَشْهَدُ أَعْلَمُ، أَفْسِمُ، أَفْسِمُ* gibi kasem ifade eden cümlelerle başlıyorsa kasem cümlesi fiil cümlesi şeklinde gelmiş olur.⁸² Dolayısıyla takdire göre kasem cümlesi isim veya fiil cümlesi şeklinde karşımıza çıkma ihtimali vardır. Her iki kasem formunda cümlelerin yüzey yapısının eksik olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle cümleyi oluşturan temel ögelerden biri takdir edilmektedir.

⁷⁷ Nahl 16/38.

⁷⁸ Yusuf 12/73.

⁷⁹ Zemaşşeri, *el-Mufasssal fi sinaatil-îrâb*, 360.

⁸⁰ Hicr 15/72.

⁸¹ Süyûtî, *Hem'ul-hevâmi' fi şerhi cem'el-cevâmi'*, 233.

⁸² İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufasssal*, 9/91; Ebü'l-Fidâ İmaduddîn İsmâîl b. Alî b. Şâhinşâh Sahibu'l-Hamâ, *el-Kunnâş fi ilmeyi'n-nahv ve's-sarf* (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2000), 2/82.

Kasem cümlesi esasında tek başına bir kelim oluşturmemaktadır. Zira cümlede anlamlı bir ifadenin oluşması için başka bir cümleye daha ihtiyaç duyulmaktadır. Kasem formunun kullanıldığı sözlerde kelamın tamamlanması, başka bir cümlenin eklenmesiyle mümkündür. Klasik dilbilgisi kitaplarının satır araları bu hususun bir kabul olduğunu göstermesine rağmen bu mesele nadiren açıklanmaktadır. Kasem konusunun tek bir cümleden ibaret olmadığını açıkça ifade eden klasik dönem nahiv müelliflerinden Zemahşerî ve İbnü'l-Hâcib'dir. Zemahşerî, *el-Mufasssal* adlı kitabının *el-kasem* başlığında⁸³ İbnü'l-Hâcib ise cer harfleri kısmında bunu ifade etmiştir. Klasik nahivcilerden el-Ahfeş (ö.316/928) ise açıkça olmasa da zımnen kasemin cevapla tamamlanacağını belirtmiştir.⁸⁴ Çağdaş dilbilgisi kitapları ise iki cümleden meydana gelen kasem ifadesine kasem üslubu adını vermiştir.⁸⁵ Kasem üslubunun kasem ve cevap cümlesi olmak üzere temel iki bileşeni bulunmaktadır. Kasem üslubunun temel unsurlarının ilki olan kasem cümlesi, yukarıda çözümlerine yer verdiğimiz üzere isim veya fiil cümlesi olabilmektedir.

2.1.4. Kasem Cevabı

Kasemin cevabı ise kasem üslubunun diğer temel unsurudur. Cevap cümlesi, dilbilgisi kitaplarında genelde olumlu/olumsuz fiil cümlesi ya da isim cümlesi olmak üzere üç farklı şekliyle ele alınmıştır. Kasem cevabı mazi fiille başlayan bir cümleyse fiilin başında lâmu cevâbi'l-kasem adı verilen lâm/ل harfinin getirilmesi zorunlu kabul edilmiştir. Bu durum, genellikle kad/قد edatı ile birlikte gerçekleşir. Nihayetinde mazi fiilin başında lam ve kad harfleri لَقَدْ biçiminde birlikte kullanılmış olmaktadır. Mesela قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ “Onlar, Allah'a andolsun ki siz de biliyorsunuz dediler,”⁸⁶ ayetinde lâmu cevâbi'l-kasem ve kad harfleri cevap cümlesinin mazi fiilinin başında kullanılmıştır.

Esasında dilbilgisi eserleri kasem konusuna yapısı nedeniyle ayrı bir yer vermiştir. Başka bir deyişle, konu edilen kasem cümleleri, özel açıklama gerektiren bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle müstakil olarak işlenmeye gerek duyulmuştur. Zira formu bulunmayan kasem ifadeleri, herhangi bir takdir ve yoruma gerek duyulmadan isim veya fiil cümlesi olarak irap edilebilmektedir. Dolayısıyla اٰخِلْفُ بِاللّٰهِ Allah'a yemin olsun ki gibi cümlelerin takdire ihtiyacı yoktur. Buna mukabil salt kasem formuyla, yani sadece harf-i cer veya lâmu cevâbi'l-kasem ile kurulan kasem cümlelerinin özel şartları bulunmakta ve cümleler ek açıklamalara ihtiyaç duymaktadır.

⁸³ Zemahşerî, *el-Mufasssal fi sinaatil-îrâb*, 358.

⁸⁴ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 384.

⁸⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-‘Arab*, 4905; İbn Fâris, *Mücmelü'l-luğa* (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1986), 1/33-50, 77-78-79; İsmail Durmuş, “Tekit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2011), 40/365; Abduh er-Râcihî, *et-Tatbiku'n-nahvî* (Tanta: Daru'ssahâbiti litturâs, 2009), 299.

⁸⁶ Yusuf 12/73.

3. Kasem Cevabının Te'kidli Oluşu

Geçen başlıklarda kasem üslubunun iki cümleden oluştuğuna, bunlardan ilkinde kasem cümlesi, ikincisine cevap cümlesi denildiğine ve kasem cümlesinin isim veya fiil cümlesi olarak takdir edilebildiğine değinmiştik. Cevap cümlesi de fiil veya isim cümlesi şeklinde kurulabilmektedir. Kasem üslubunun bu iki temel bileşeni birbirine bağlı cümleler olmakla birlikte ikisinden biri hafzedilerek de kullanılabilir. Hazif olayı kasem üslubunun temel bileşenlerinden birinde olabildiği gibi söz konusu bileşenlerin zımında da olabilmektedir. Bu bileşenlerden kasem cümlesindeki hazif konusuna ise sıkça rastlanmaktadır.⁸⁷ Kasem cümlesinde kasem formunun dışında kalan cümlelerin diğer unsurları, çoğunlukla takdir edilerek kullanılmaktadır. Kasem cümlesinin isim veya fiil cümlesi oluşu da bu takdire göre belirlenmektedir.

Hazif yapıldığı durumlarda zahir olan cümlelerin bir kasem üslubu parçası olduğunu anlamamız veya hafzedilen parçayı takdir edebilmemiz için karinelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kasem cümlesinin bulunup cevap cümlesinin bulunmadığı durumlarda kasemin varlığı açıktır. Fakat cevabı takdir etmek zordur. Bu tür durumlarda takdir edilen cevaplarda te'kidin kullanılması dikkat çekicidir. Benzer bir şekilde mahzûf bir kasemin cevabı olarak irab edilen cümleler de her zaman te'kitlidir.⁸⁸ Başka bir deyişle sadece te'kitli cümleler mahzûf bir kasemin cevabı olarak irab edilmiştir. Mesela **أَيْمَنُ اللَّهُ لَأَنْصُرَنَّ** / *Allah'a yemin ederim ki mutlaka mazluma yardım edeceğim* cümlesinde **أَيْمَنُ اللَّهُ** kelimesi mübtada olup, haberi vücubem hafzedilmiş kasem cümlesi **أَيْمَنُ اللَّهُ يَمِينِي** dir.⁸⁹

Kasem üslubunun dildeki varlığı göz önünde bulundurulduğunda bu tür ifadelerde amaç, bir sözü kuvvetlendirmek veya bir söze ilişkin kuşkuyu ortadan kaldırmaktır. Şu hâlde iki sözden başka bir deyişle iki cümleden oluşan kasem üslubundaki cümlelerden biri diğerini vurgulamak için kurulmaktadır. Burada vurgulamak üzere kurulan cümle kasem cümlesi, vurgulanan ise cevap cümlesidir. Dolayısıyla kasem üslubundaki cevap cümlesi, mananın tekidinin istenildiği kısımdır ve bu yönüyle asıl cümledir.⁹⁰ Başka bir deyişle konuşanın asıl anlatmak istediği cevap cümlesinde yer almaktadır. Mesela yemin cümlesinde gizlenen *yeminim veya yemin ederim ki* mukadder ögedir. Dolayısıyla cevap kısmı düz cümle olduğu için farklı yapıya sahip olan esasında kasem cümlesi kısmıdır. Dilbilgisi kitaplarında konu başlığı altında bu kısmın üzerinde durulması bu yüzden şartırcı değildir. Şu var ki yukarıda da özetlemeye çalıştığımız üzere klasik dilbilgisi

⁸⁷ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 384; Zemahşerî, *el-Mufasssal fî sinaatil-îrâb*, 359.

⁸⁸ Ebû Muhammed Cemâlüddîn b. Hişâm el-Ensârî İbn Hişâm, *el-îrâb 'an kavâidil-'irab* (Riyad: İmadatu şûnîl-mektabaât, 1980), 47.

⁸⁹ Tural, *Arapça Gramer ve İrab Teknikleri*, 214.

⁹⁰ İbn Hişâm, *el-îrâb 'an kavâidil-'irab*, 48.

eserleri kasem üslubunu cümle ve cevap başına dayalı olarak değil, daha ziyade kasem cümlesi kısmının yapısına yoğunlaşarak işlemiştir.

Te'kit biçimlerinin çeşitli olduğu, bazı te'kit türlerinde edatların olduğu ve isimlerin te'kidinde kullanılan edatlarla fiillerin te'kidinde bulunan edatların farklı olduğu ilgili başlıkta özetlenmişti. Buna göre cevap cümlelerinde karşılaşacağımız te'kitlerin cümlelerin türüne göre değişeceğini öngörebiliriz.

3.1. Cevabın İnne Edatı ile Te'kidi

İsim cümlelerinde rastlanan te'kit edatlarının başında inne/إِنَّ kelimesi bulunmaktadır. İnne/إِنَّ kelimesi tek başına olabileceği gibi haberinin başına gelen lâm/ل harfiyle birlikte de kullanılabilir. İsim cümlelerinde kullanılan bir diğer te'kit kelimesi ise yine bir lâm/ل harfidir. Kasemin cevabını te'kit eden lâm harfi, inne/إِنَّ kelimesinin haberinin başına gelen lâm harfinden farklı olarak cümlelerin ilk kelimesinin yani mübteda'nın başına gelmektedir.⁹¹ Cevap cümlesinin isim cümlesi olması durumunda isim cümlesinin inne/إِنَّ ile te'kidine وَاللَّهِ إِنَّ الْعَرُورَ مُهْلِكٌ “And olsun ki kibirli helak olmuştur,” sözü, inne/إِنَّ ve lâm harfiyle kullanımına وَاللَّهِ إِنَّ الْعَرُورَ مُهْلِكٌ sözü, mübtedanın başına sadece lâmin getirilmesiyle kurulan kasem cevabına وَاللَّهِ لِلْعَرُورِ مُهْلِكٌ sözü örnek verilebilir.⁹² Şu durumda isim cümlesi şeklinde kurulan cevap cümlelerinde te'kit için إِنَّ ve lâm olmak üzere iki harfin kullanıldığını ve bunlardan إِنَّ kelimesiyle yapılan te'kidin ek bir te'kit (inne/إِنَّ'nin haberine bitişen lâm/ل) harfi kullanılabildiğini söyleyebiliriz.

3.2. Cevabın Lâm Edatı ile Te'kidi

Cevap cümlesinin fiil cümlesi olması durumunda te'kit biçimleri ve te'kit harfleri değişmektedir. Te'kit biçimlerinin değişmesinde fiillerin zaman kipleri ile olumlu-olumsuz oluşları yani olumsuzluk ifade eden eklerin bulunup bulunmaması belirleyicidir. Kasemin cevabı olan fiil cümlesinin fiili olumlu-mâzî olursa, fiilin başına sırasıyla lâm/ل ve kad/قَد kelimeleri getirilir. Ancak bazı durumlarda lâm/ل harfinin hazfine de gidilebilir. Mesela قَدِ انتَصَرَ الْحَقُّ “Ant olsun ki Hak galip gelmiştir” cümlesi buna örnektir.⁹³

Şayet cevap cümlesi olumlu-muzarî (geniş zaman) kipinde ise fiilin başına lâm/ل harfi, sonuna da te'kit nûnu getirilir. Mesela وَاللَّهِ لَيَنْجَحَنَّ الْمُجْتَهِدُ “Ant olsun ki çalışkan olan başarılı

⁹¹ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 1200; Sa'duddîn et-Taftazânî Mesut b. Ömer, *Muhtasar el-meânî, fi'l-belağah* (İstanbul: Hâşimî yay, 2019), 89.

⁹² Râcihî, *et-Tatbîku'n-nahvî*, 300.

⁹³ Râcihî, *et-Tatbîku'n-nahvî*, 301.

olacaktır”⁹⁴ cümlesi buna örnektir. Eğer cevap cümlesi olumsuz bir fiil cümlesi ise, mazî veya muzarî olması fark etmeksizin herhangi bir te'kit kelimesi kullanılmaz ve nefiy (olumsuzluk) harfiyle yetinilir. Mesela **وَاللّٰهِ مَا خَانَ الْمُؤْمِنُ وَطَنَهُ** “And olsun ki mü'min vatanına ihanet etmemiştir” cümlesi buna örnektir. Olumsuz müzari forma da **وَاللّٰهِ لَا أَفْعَلُ** And olsun ki yapmam sözü⁹⁵ örnek olarak verilebilir. Kasem cevabının fiil cümlesi olması durumunda fiil cümlesinin **لَمْ/ل** ve **كَاد/قَد** ile te'kit edilen olumlu mazi formuna **وَاللّٰهِ لَقَدْ اِنْتَصَرَ الْحَقُّ** “And olsun ki hak (adalet) muzaffer oldu” cümlesi buna örnek olabilir.

لَمْ/ل ve te'kit nûnu/ن'yla te'kit edilen olumlu muzarî (geniş zaman) formuna **وَاللّٰهِ لَيَنْجَحَنَّ الْمُخْلِصُ** “And olsun ki ihlâşlı olanlar mutlaka kazanacaktır” cümlesi buna örnek olarak verilebilir. Cevap cümlesinin olumsuz bir fiil cümlesi olarak kurulması durumuna ise olumsuz mazi formda **وَاللّٰهِ مَا خَانَ مُؤْمِنٌ وَطَنَهُ** /And olsun ki hiçbir mümin vatanına ihanet etmemiştir sözü,⁹⁶ örnek olarak gelebilir.

Özetle diyebiliriz ki kasemin cevabı olumlu fiil cümlesi olduğunda fiil mazi formda ise başında **لَمْ/ل** ve **كَاد/قَد** *lekad/لقد* ile birlikte kullanılır. Şayet fiil muzarî formda ise **لَمْ/ل** ve te'kit nûnu/ن'yla beraber kullanılır. Ancak cevap cümlesi olumsuz olduğunda fiil gerek mazi gerekse muzarî formda olsun mezkûr edatlardan hiçbirini almaz.⁹⁷

3.3. Cevabın Te'kid Nûnu İle Te'kidi

Dilbilgisi kitaplarında bazen kasemin cevabında te'kidin vücutuna ilişkin açık ifadeler de yer alabilmektedir. Konuya ilişkin en açık ifadelerden biri Sîbeveyhi'nin konuyu işlediği başlıkta kasem cevap cümlesinin menfî (olumsuz) değilse mutlaka nun-u te'kid veya lâm harfi gibi müekkitlerle kullanılması gerektiği ifadesidir.⁹⁸ Benzer bir ifade İbnü'l-Hâcib'in *Kâfiye*'sinde'nde nun-u tekîdin olumlu kasemlerde lazım olduğu şeklindedir.⁹⁹ Ahmed Hamlâvî'nin *Şazal-'arf* adlı eserinde de benzer bir ibare yer almaktadır. O da nûn-u te'kidin gelecek ifade eden olumlu müzarî ile kullanıldığında kasem lâmıyla beraber kasemin cevabında kullanılmasının vacip olduğunu söylemesidir.¹⁰⁰ Şu var ki söz konusu vücut, belirli şartlara ilişkin olup kasem cevabının mutlak olarak te'kitli gelmesi gerektiğine ilişkin çıkarım yapmaya tam olarak elverişli değildir.

⁹⁴ Râcihî, *et-Tatbîku'n-nahvî*, 302.

⁹⁵ Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 4/228.

⁹⁶ Râcihî, *et-Tatbîku'n-nahvî*, 300.

⁹⁷ Hamlâvî, *Şazal-'arf fi fennis-sarf*, 62.

⁹⁸ Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 4/228.

⁹⁹ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye*, 386-388.

¹⁰⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebib, 'an-kutub'il-a'arib* (Dımaşk: Daru'l-Fikr, 1964), 1/450; el-Hamlâvî, *Şazal-'arf fi fennis-sarf*, 63.

Öte yandan dilbilgisi kitapları konu başlığı altında kasem-cevap bağı üzerinde durmamış olsa da ilgili başlık altında verilen örneklerde cevap cümlelerinin neredeyse tamamının te'kitli oluşu dikkat çekicidir. Mesela Sîbeveyhi, *el-Kitab*'ının kasem bölümünde verdiği bütün örneklerin cevap cümlelerini te'kitli olarak vermiştir. **وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَٓنَّ اَصْنَامَكُمْ** “*And olsun ki putlarınızı kıracağım*”¹⁰¹ gibi.¹⁰² Aynı şekilde Zemahşerî *el-Mufassal*'ında kasem üslubunu işlerken, kasem cevap cümlelerini zikrettiği yerlerde örneklerini her daim te'kitli veya olumsuz formlarıyla vermiştir. **وَلَيْنَ اَتَيْتَ الدّٰيْنَ اَوْتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَّا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ** “*Yemin olsun ki (habibim!) sen ehl-i kitaba her türlü âyeti (mucizeyi) getirsen yine de onlar senin kiblene dönmeyiz.*”¹⁰³ ayeti buna örnek olarak verilmiştir.¹⁰⁴

4. Değerlendirme

Yukarıda özetlenen kasem cevabının halleri, dilbilgisi kitaplarının resmettiği genel şemadır. Söz konusu şema, dilbilgisi kitaplarının farklı başlıklarından elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur. Klasik dilbilgisi kitaplarında söz konusu hallerin bir arada verildiği tek kaynak Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ında *İstitrâdun fî dirâseti'l-efâl-babi'l-kasem/* Kasem fiilleri bölümünün başlangıcı babıdır.¹⁰⁵ Metin çözümlemesine çokça başvuran yahut tamamıyla çözümleme üzerine kurulu disiplinler için mezkûr haller, kasem unsurlarında eksikliğin olduğu ifadelerde başvurulacak bir standart oluşturmaktadır. Zira kasem, hazfin çok yapıldığı bir söz türüdür. Bu meyanda hazif yapılmış kasem ifadelerinin çözümlendiği örnekler önemlidir. Çünkü hangi disiplinde yer alırsa alsın çözümleme örnekleri, dilbilgisi müktesebatını yansıtmaktadır. Cümle çözümlemesi hemen hemen her ilim dalında kullanılmakla birlikte bu alanda iki disiplin ön plana çıkmaktadır. Bunlar: i'rab ve tefsir disiplinleridir.

i'rab yani söz çözümlemesi yapan çalışmalarda, i'rabın ön plana çıktığı başlıca eser türleri i'rabu'l-Kur'an ve tefsir çalışmalarıdır. Bu çalışmalar aynı zamanda dilbilgisi müktesebatının uygulama alanı olan çalışmalardır. i'rab ve tefsir kaynaklarında hazif yapılmış kasem ifadelerinin çözümlemesine ilişkin sık rastlanan iki biçim bulunmaktadır. Bunlar: Kasem cümlesinin mahzup olup cevap cümlesinin takdir edildiği biçim ile kasemin zahir olup cevabının mahzup olduğu biçimdir. Kasem cümlesinin mahzup olup kasemin varlığının, cevap cümlesinden anlaşıldığı biçime **وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهُ** “*And olsun ki Allah'ın vadettiği ortaya çıkmıştır,*”¹⁰⁶ ayeti ile **وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَٓنَّ اَصْنَامَكُمْ** “*And olsun ki putlarınızı kıracağım*”

¹⁰¹ Enbiyâ 21/57.

¹⁰² Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 1/202-203.

¹⁰³ Bakara 2/145.

¹⁰⁴ Zemahşerî, *el-Mufassal fî sinaatil-i'râb*, 358-359-360.

¹⁰⁵ Sîbeveyhi, *el-Kitâb*, 4/228.

¹⁰⁶ Âli İmrân 3/152.

¹⁰⁷ ayeti örnek verilebilir. İlk ayet mahzup bir kasemin cevabı olarak yorumlanmış ve kasem cümlesi olarak *قَسَمِي بِاللّٰهِ صَدَقْتُمْ وَعَدُ اللّٰهُ* “Allah’a yemin ederim ki Allah’ın vaadi yerine gelmiştir.” cümlesi takdir edilmiştir.¹⁰⁸ İkinci ayet de mahzup bir kasemin cevabı olarak yorumlanmış ve kasem cümlesi *أَقْسِمُ بِاللّٰهِ عَلَى تَكْسِيرِ أَصْنَامِكُمْ* “Putlarımızı kırmaya Allah’a and içerim.” şeklinde takdir edilmiştir.¹⁰⁹ Kasemin zahir olup cevabın mahzup olduğu ve cevabın takdirinin bağlama göre belirlendiği biçime ise *ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ* بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقِي* “Sâd, O şanlı şerefli Kur’ân’a and olsun ki o Allah kelamıdır, fakat inkâr edenler bir büyüklenme ve ayrılık içindedirler”¹¹⁰ ayeti örnek verilebilir. Ayette kasem cevabı zikredilmemiş ancak ayetin siyak ve sibakından yola çıkılarak hazfedilen cümle bazı âlimlere göre “Kur’ân şerefli olup, şanı kâfirlerin hafife aldığı gibi değildir.” şeklinde takdir edilmiştir.¹¹¹

1- Geçen örneklerdeki biçimlerden ilk ikisinde te’kitli cümle kasemin cevabı olarak çözümlenmiş ve bir kasem cümlesinin varlığı takdir edilmiş, üçüncüde ise kasem cümlesi olduğu açık olan bir cümleye cevap takdiri yapılmıştır.

2- İ’rab ve tefsir çözümlemelerinde mahzup olan parça kasemin cevabı olduğunda, kasem cümlesinin zahir olması sebebiyle, ifadenin te’kit amaçlı bir kasem ifadesi olduğunda herhangi bir ihtilaf olmamaktadır. Mahzup olan kasem cümlesi olduğunda ise durum değişmektedir. Zira cevap olarak çözümlenebilecek cümlenin öncesinde cevabın başka bir üslubun cevabı olabileceğine işaret eden edatlar bulunabilmektedir. Başka bir deyişle cevap gerektiren başka bir üslupla kasem üslubu iç içe girebilmektedir. Örneğin şart üslubu, cevap gerektiren üsluplardan biridir. Bu nedenle ayetlerde şart cümlelerinden sonraki cevap cümlelerinin kasem cevabı olarak i’rab edilmesi çoğunlukla karşılaşılan bir durumdur. Mu’ribler, ayetlerde *لَوْ/lev* ve *إِنْ/in* harfleriyle kurulmuş şart cümlelerinin devamında gelen cümlelerin te’kit harflerinden lâm ile te’kit nûnu

¹⁰⁷ Enbiyâ 21/57.

¹⁰⁸ Fahrüddîn er-Râzî Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Tefsîr-i Kebîr* (Ankara: Akçağ yay, th.), 7/113-115; Muhammed Tayyib İbrahim, *İ’râbul-Kur’ân’il-Kerîm* (Beyrut: Daru’n-nefâis, 2011), 69.

¹⁰⁹ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 16/161; Ebü’l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî en-Nesefî, *Tefsîru’n-Nesefî Medariku’t-tenzil ve hekaiku’tte’vil*, thk. Yusuf Ali Bedevi (Dımaşk: Dâru İbn Kesir, 2013), 1/90; Muhammed Tayyib İbrahim, *İ’râbul-Kur’ân’il-Kerîm*, 69.

¹¹⁰ Sâd 38/1-2.

¹¹¹ Ebü’l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Yûsuf es-Semîn el-Halebî, *ed-Dürü’l-mesûn fi ‘ulûmi’l-kitâbi’l-meknûn*, thk. Ahmed Muhammed el-Harrât (Dımaşk: Dâru’l-Kalem, th.), 9/343; Beyzâvî, Nasirüddîn Ebü Saîd Muhammed, *Envaru’t-tenzil ve esraru’t-te’vil* (Beyrut: Darul-Marife, 2017), 2/124; er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 19/31-32; Ebü Ca’fer en-Nehhâs Ahmed b. Muhammed, *İ’râbul-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 2008), 1017; Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî Zemahşerî, *el-Keşşâf’an hakâiki’t-tenzil ve ‘uyuni’l-akâvil fi vucûhi’t-te’vil*, thk. Halil Me’-mûn (Beyrut: Daru’l-Marife, 2021), 917; el-Halebî, *ed-Dürü’l-mesûn fi ‘ulûmi’l-kitâbi’l-meknûn*, 1097.

kullanılarak pekiştirilmiş olması durumunda bu cümleleri kasem cevabı olarak çözümlenmiştir. Örneğin, *“Ant olsun ki onlar gerçekten iman edip Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınsalardı şüphesiz Allah indinde kazanacakları sevap daha hayırlı olacaktır”*¹¹² ayetinde *عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ* cümlesi mahzup bir kasemin cevabı olarak irab edilmiş ve *وَلَوْ أَنَّهُمْ* cümlesindeki *لَوْ/لو*'in cevabı mahzup kabul edilip *لِنِ أٰخْرٰجِحْتُمْ* “Allah bunun sevap karşılığını onlara vermiştir.” şeklinde takdir edilmiştir.¹¹³

3- Kasem üslubunun şart üslubuyla iç içe kullanıldığı bazı örnekler mu'riblerin kasemin te'kit ifade ettiği tezini kuvvetlendirmiştir. Bu tür dizilişlerde kasemin varlığını açığa çıkaran birtakım edatlardan söz edilmiştir. Örneğin *in/ئِنْ* harfiyle kurulan *لِنِ أٰخْرٰجِحْتُمْ* “Yemin ederiz ki eğer siz yurdunuzdan çıkarılsanız mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız”¹¹⁴ ayetinde geçen *لِنِ/لن* terkindeki *lâm/ل*, kaseme muvattia yani kaseme hazırlayan harf olarak kabul edilmiş¹¹⁵ ve *لِنِ أٰخْرٰجِحْتُمْ* cümlesi kasemin cevabı olarak irabı yapılmıştır. Şartın cevabı ise mahzup kabul edilerek kasemin cevabının ona delalet ettiğine hükmedilmiştir.¹¹⁶

4- Çözümleme örneklerinin yanı sıra çözümleyenlerin konuya ilişkin açıklamaları da önemlidir. Mesela İbn Âşûr, *“And olsun ki onu satın alanın ahirette hiçbir nasibi olmadığını bilişlerdi.”*¹¹⁷ ayeti için cümlelerin başında bulunan lekad edatındaki *lâm*'ın genelde kasemin cevap cümlesine gelen müekkit bir *lâm* olduğunu belirtip, bu *lâm* ile kasemi irtibatlandırılmaktadır.¹¹⁸ Neseфі de *لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ* “And olsun ki sizin için Resullullah'ta üsve-i hasene (en güzel örneklik) vardı.”¹¹⁹ ayetinde lekad cümlesini tefsir ederken bu cümleye kasemle başlamanın bir te'kit türü olduğunu ve kasemin cümlede olmasının te'kit hususunda önemli yer tuttuğunu belirtmiştir. Zira kasem üslubundaki müekkitlerin en önemlisinin de kasem cevap cümlesi

¹¹² Bakara 2/103.

¹¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed b. İbrahim el-Hafâcî (Kahire: Daru'l-Hadis, 2010), 1/474; Muhammed Tayyib İbrahim, *İrâbul-Kur'ân'il-Kerîm*, 16.

¹¹⁴ Haşr 59/11.

¹¹⁵ Halebî, *ed-Dürri'l-mesûn fi 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*, 76; en-Neseфі, *Tefsiru'n-Neseфі Medariku't-tenzil ve hekaiku'tte'vil*, 1/93; er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 2/103.

¹¹⁶ Nehhâs, *İrâbu'l-Kur'ân*, 247; er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 27/321.

¹¹⁷ Bakara 2/102.

¹¹⁸ Muhammed Tâhir b. Muhammed İbn 'Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 2009), 1/646.

¹¹⁹ Ahzâb 33/21.

olduğu aşikârdır.¹²⁰ Zemaşerî de aynı ayette *lekad* cümlesinde birden fazla müekkit kullanıldığını ifade etmiştir. Çünkü bu müekkitlerden birinin de cevap cümlesinde kullanılan müekkit olduğu anlaşılmaktadır.¹²¹

5- Tefsir ve i'rab eserlerinde karşılaşılan çözümlenmeler genel hatlarıyla yukarıdaki örnekler gibidir. Kasem cevabı olarak i'rab edilen örneklerdeki te'kitler genelde çift te'kit şeklinde olurken, özellikle şartla karışık kasemlerde tek te'kitli olabilmektedir. Bu örneklerde te'kitli cümleler şart cümlelerinin peşi sıra gelse dahi kasem cevabı olarak çözümlenmiştir. Mu'rib ve müfessirlerin çözümlenmede kullandığı araçların dilbilgisi araçları olduğu çok açıktır. Dolayısıyla mu'rib ve müfessirlerin dilbilgisi sabitelerini yansıttıklarını söylemek yanlış olmaz. Bu durumda “te'kitli cümlelerin kasemin cevabı olması” bu sabitelerden biri olmalıdır. Öte taraftan dilbilgisi kitapları, kasem cevabının te'kidli olmadığı örneklerle de yer vermektedir. Şu var ki dilbilgisi kitaplarında yer alan te'kitsiz cevap cümlesi örneklerinin çok nadir olup belirli şartlara sahip olduğu görülmektedir. Mesela *هَلْ سَاعَدْتَهُ* “Allah aşkına sen ona yardım ettin mi?” buna örnektir. Bu cümle inşâî bir cümle olup te'kitsiz şekilde nadiren duyulmuştur.¹²²

Bu verilerden hareketle bir kural formüle edilecek olursa, kuralın hareket noktasına göre formül değişecektir. Buna göre kural, ya kasemin cevabında te'kidin belirli şartlarda zorunlu olduğu ya da sadece te'kitli cevaplarda kasemin hafzedilebildiği şeklinde olacaktır. Birinci kural ayetler örneğinde yapılan i'rab çözümlenmelerinin sağlanmasını gerektirmektedir. Zira bu örneklerin “belirli şartlar” a uymaması, kuralı geçersiz kılacaktır. İkinci kural da Arapça söz dağarcığında bulunan bütün sözlerin veya en azından bütün ayetlerin taranmasını gerektirmektedir. Bu da çalışmanın kapasitesi ve sınırına uymayan bir husustur. Üçüncü bir kural alternatifinden de söz edilebilir ki o da kasemin cevabında te'kidin kayıtsız şartsız zorunlu olduğudur. Sonuncu kural alternatifi te'kidsiz görünen cümlelerin esasında bir te'kit barındırdığı varsayımına dayalı olacaktır. Böyle bir varsayımın başka araştırmalar gerektireceği ve te'kit konusunun yelpazesini genişleteceği açıktır. Konuyu noktalarken şunu formüle edilecek kuralın nihai biçimi nasıl olursa olsun, kasem üslubunun te'kitle olan sıkı bağına işaret eder.

Sonuç

Arap dilbilgisinde *kasem* (yemin) ve *te'kit* (pekiştirme) arasındaki ilişki, hem klasik metinlerin yorumu hem de dil bilgisel çözümlenmeler açısından önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada ortaya konulmaya çalışıldığı üzere, yemin ifadelerinde *te'kit* kullanımı, sıradan bir dil tercihi olmaktan ziyade, anlamın doğruluğunu ve ağırlığını pekiştiren temel bir unsur olarak işlev görmektedir. Özellikle Kur'an metinleri gibi kutsal

¹²⁰ Nesefî, *Tefsiru'n-Nesefi Medariku't-tenzil ve hekaiku'tte'vil*, 3/469.

¹²¹ Zemaşerî, *el-Keşşâf'an hakâiki't-tenzil ve 'uyuni'l-akâvil fi vucûhi't-te'vil*, 1099.

¹²² Râcîhî, *et-Tatbîku'n-nahvî*, 362.

ve resmî bağlamlarda, *kasem* cümlelerine eklenen *te'kit*, ifadenin gücünü ve vurgusunu artırmak için vazgeçilmez bir araç olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulguları, *kasem* cevabında *te'kit* kullanımının genellikle dilbilgisi kaynaklarında resmedilen şemaya uygun olarak yer aldığını göstermektedir. Zira *kasem* cümlesi çeşitli şekillerde yaygın olarak *te'kitli* gelebilir. Bu da *kasem* cevab kısmında olur. Tekit de *inne* edatı ile veya cevap cümlesinin fiil cümlesi olması halinde *lâm* edatı veya daha fazla kullanılan *lekâd* edatı ile olabilir. Bunun yanında *te'kit nunu* ile kurulan *kasem* cümleleri de azımsanmayacak kadar yaygındır. Ancak bazı durumlarda, *te'kit* bulunmayan örnekler de az olsa da görülmektedir ve bu örnekler belirli dilsel şartlara bağlanmıştır. İncelenen örnekler, klasik dilbilgisi kaynaklarının *kasem* ve *te'kit* arasındaki bağı doğrudan ele almamış olmasına rağmen, bu ilişkinin dolaylı olarak pek çok eserde kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmadan yola çıkarak gelecek araştırmalar ve uygulamalar için bazı öneriler geliştirilmiştir:

1. *Kasem Cevaplarına Yönelik Kural Bazlı Çerçeve Geliştirilmesi*: Çalışma kapsamında *kasem* cevabında *te'kit* kullanımının zorunlu olduğu durumlara dair bir kural geliştirilmesi önerilir. Bu bağlamda üç potansiyel çerçeve belirlenmiştir:
 - *Te'kit* belirli şartlarda zorunludur.
 - Sadece *te'kitli* cevaplarda *kasem* yapılabilir.
 - *Te'kit*, her *kasem* cevabında örtük bir biçimde varsayılmaktadır.
2. *Te'kitsiz Kasem Cevaplarının Daha Derinlemesine İncelenmesi*: Nadir görülen *te'kitsiz kasem* cevapları, dilbilgisel açıdan belirli şartlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Gelecek çalışmalarda bu durumun daha kapsamlı incelenmesi ve farklı dilsel bağlamlarda araştırılması, *te'kit* ve *kasem* arasındaki ilişkinin sınırlarını netleştirebilir.
3. *Modern Arap Dilbilgisi Çalışmalarında Kasem ve Te'kit Analizinin Entegre Edilmesi*: *Kasem* ve *te'kit* arasındaki güçlü bağ, modern dilbilgisi kitaplarında daha çok vurgulanmalı. Bu iki konunun birlikte ele alınması, klasik ve modern dil anlayışları arasındaki boşluğun kapanmasına katkı sağlayarak öğrencilerin ve araştırmacıların bu yapıları daha derinlemesine kavramalarını sağlayacaktır.
4. *İrab ve Tefsir Çalışmalarıyla Disiplinler Arası İncelemelerin Artırılması*: *İrab* ve *tefsir* disiplinlerinin *kasem* ve *te'kit* bağlamında sağladığı katkılar, bu iki yapının anlaşılmasına yardımcı olur. İleride, bu disiplinler arası yaklaşımlar daha geniş bir çerçevede ele alınarak *kasem* ifadelerinin çözümlemeleri dilbilgisi, *i'rab* ve *tefsir* açılarından değerlendirilebilir.

5. Diğer Sami Dilleriyle Karşılaştırmalı Araştırmaların Yapılması: *Kasem* ve *te'kit* yapılarını diğer Sami dillerinde incelemek, Arapça'nın bu anlamda diğer dillerle olan ortak dilsel yapıları ve farklılıkları ortaya koyabilir. Bu tür karşılaştırmalı çalışmalar, Sami dil ailesinin yapısal özelliklerine dair kapsamlı bir anlayış geliştirebilir.

Sonuç olarak, hangi kural veya çerçeve geliştirilirse geliştirilsin, Arap dilinde *kasem* ve *te'kit* arasındaki sıkı bağ, bu iki unsurun anlam ve vurgulamada önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Elde edilen bulgular, Arapça dilbilgisi literatüründe *kasem* ve *te'kit* konularının bir bütün olarak ele alınmasının gerekliliğini önemsemekte ve bu konuda yapılacak gelecekteki çalışmalara yeni perspektifler sunmayı ummaktadır.

Kaynakça | References

- Bakkal, Mustafa Cihad. “Mâtürîdî’ye Göre Kur’ân-ı Kerîm’de Yeminler”. *Marife* 19/1 (2019): 83-107.
- Beyzâvî, Nasirüddîn Ebû Saîd Muhammed. *Envaru’t-tenzil ve esraru’t-te’vîl*. Beyrut: Darul-Marife, 2017.
- Birgîvî, Takiyyüddîn Mehmed Efendi. *İzhâr*. İstanbul: Şifa yay., 2013.
- Çalışkan, Mehmet *Kur’ân Dilinde Kasem (Yemin) Üslûbu*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Curcânî, Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-. *Kitabu’t-tâ’rifât*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-’İlmiyye, 1983.
- Çöğenli, M. Said. *Ayet ve Hadis Örneklî Dilbilgisi*. İstanbul: Cantaş yay, 2014.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Üsulu*. İstanbul: İFAV, 16, 2016.
- Durmuş, İsmail. “Tekit”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/365. İstanbul: TDV yayınları, 2011.
- Endelûsî, Ebû Hayyân el-. *et-Tezyîl ve’t-tekmîl fi şerhi kitabi’t-teshîl*. thk. Hasan Hindâvî. Dımaşk: Dâru’l-Kalem, ts.
- Ertuğrul Boynukalın. “Yemin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/417-420. İstanbul: TDV yayınları, 2013.
- Fâkihî, Abdullah eş-Şafî’ el-. *el-Fevâkihu’l-ceniyyeh ‘alâ metni’l-Âcur-Rûmiyye*. Beyrut: Daru’l-Meşâri’, 1. Basım, 1996.
- Çanim Kaddûrî el-Hamed. *Ebhâsun fi’l-arabiyyetil-fushâ*. Amman: Daru Ammâr, 1. Basım, 2005.
- Halebî, Ebü’l-‘Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Yûsuf es-Semîn el-. *ed-Dürru’l-mesûn fi ‘ulûmi’l-kitâbi’l-meknûn*. thk. Ahmed Muhammed el-Harrât. Dımaşk: Dâru’l-Kalem, ts.
- Hamlâvî, Ahmed el-. *Şazal-arf fi fennis-sarf*. Beyrut: Darul-Mektabetul-Asriyye, 2005.
- İbn ‘Âşûr, Muhammed Tâhir b. Muhammed. *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*. Tunus: Dâru’t-Tûnusiyye li’n-Neşr, 2009.
- İbn Fâris. *Mücmelü’l-luğa*. Beyrut: Muessesetu’r-Risâle, 1986.
- İbn Hişâm. *Muğni’l-lebîb, ‘an-kutub’il-a’arîb*. Dımaşk: Daru’l-Fikr, 1964.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn b. Hişâm el-Ensârî. *el-İrâb ‘an kavâidil-‘irab*. Riyad: İmadatu şuûnil-mektabaât, 1. Basım, 1980.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn b. Hişâm el-Ensârî. *Şerhu Kaçri’n-nedâ ve belli’s-sadâ*. Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 3. Basım, 1431/2010.
- İbn Manzûr, Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü’l-‘Arab*. Kahire: Darul-Ma’ârif, ts.
- İbn Ya’îş, Ebü’l-Bekâ. *Şerhu’l-Mufassal*. Kuveyt: Daru’l-Kalem, 2014.
- İbnü’l-Hâcib, Ebû Amr Cemaluddin Osman. *el-Kâfiye*. Karâşî: el-Buşra Yayınevi, 2015.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*. thk. Muhammed b. İbrahim el-Hafâcî. Kahire: Daru’l-Hadis, 1431/2010.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd. *Kitâbü’l-Müştemil ‘alâ mesâ’ili’l-Muhtaşar*. Beyrut: Dâru’l-

- Kutubi'l-‘İlmiyye, 2009.
- Meydânî, Abdulğani el-Hanefî el-. *el-Lubâb fî şerhil-kitâb*. thk. Muhammed el-Ğazalî. Beyrut: Daru'l-kutub el-ilmiyye, 1436/2015.
- Muhammed Tayyib İbrahim. *İ'râbul-Kur'ân'il-Kerîm*. Beyrut: Daru'n-nefâis, 5. Basım, 2011.
- Nehhâs, Ebû Ca'fer en-, Ahmed b. Muhammed. *İ'râbu'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2008.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî en-. *Tefsiru'n-Nesefî Medariku't-tenzil ve hekaiku'tte'vil*. thk. Yusuf Ali Bedevi. Dımaşk: Dâru İbn Kesir, 2013.
- Özdemir, Faruk “Kur'ân'da 'Yemîn' Kavramının Artzamanlı (Diachronic) Semantik Analizi”, *Dokuz Eylöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 59/1 (Bahar 2024), 317-351.
- Râcihi, Abduh er-. *et-Tatbîku'n-nahvî*. Tanta: Daru'ssahâbtî litturâs, 2009.
- Radî el-Esterâbâdî, Necmü'l-eimme. *Şerhu'l-Radî Likâfiyeti İbni'l-Hâcib*. Riyad: Muhammed b. Suud Üniversitesi yay, 1996.
- Râzî, Fahrüddîn er-, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer. *Tefsîr-i Kebîr*. Ankara: Akçağ yay, ts.
- Sahibu'l-Hamâ, Ebü'l-Fidâ İmaduddîn İsmâîl b. Alî b. Şâhinşâh. *el-Kunnâş fî ilmeyi'n-nahv ve's-sarf*. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 1421/2000.
- Sîbeveyhi, Ebü Bişr Amr b. Osman. *el-Kitâb*. thk. Abdusselam Harun. Kahire: Mektebetul-Hancî, 1430/2009.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *Hem'ul-hevâmi' fî şerhi cem'il-cevâmi'*. thk. Abdul'âl Sâlim Mukrim. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1413/1992.
- Şenyiğit, Hatice *İslâm Aile Hukukunda Kocanın Karısına Yaklaşmama Yemini (İlâ)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Taftazânî, Sa'duddîn et-, Mesut b. Ömer. *Muhtasar el-meânî, fî'l-belağah*. İstanbul: Hâşimî yay, 2019.
- Tural, Hüseyin. *Arapça Gramer ve İ'rab Teknikleri*. İstanbul: İFAV, 3. Basım, 2019.
- Yılmaz, M. Faik “Aksâmü'l-Kur'ân Bağlamında Allah Nelere, Niçin ve Neden Yemin Eder? Sorularını Yeniden Düşünmek”, *İslâmî İlimler Dergisi* 5/1 (Bahar 2010), 133-149.
- Zeccâcî, Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. İshak ez-. *el-Cumel fi'n-nahiv*. thk. Ali Tefk el-Hamed. Beyrut: Daru'l- emel, 1405/1984.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Mufassal fî sinaatil-î'râb*. thk. Fahr Salâh Kadera. Amman: Daru Ammâr, 1405/2004.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf'an hakâiki't-tenzil ve 'uyuni'l-akâvil fî vucûhi't-te'vil*. thk. Halil Me'mûn. Beyrut: Daru'l-Marife, 1443/2021.